

KONYA İLİNDE DOMATES ÜRETEN TARIM İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ

(ÇUMRA İLÇESİ ÖRNEĞİ)

Ayşe Esra PEKER¹ Cennet OĞUZ²

Özet

Bu çalışmada, Konya ili Çumra ilçesinde domates üreten tarım işletmelerinin ekonomik analizi yapılmıştır. Araştırmada işletmelerden toplanacak bilgilerle elde edilecek verilerin doğruluğunu artırmak ve popülasyonda ki farklı bölümlerin yeterince temsil edilmesini sağlamak amacıyla yıllık gelirlerinin %50 ve daha fazlasını domates üretiminden sağlayan bu işletmeler domates işletmeleri olarak tanımlanmış ve örnek hacmi için kooperatife kayıtlı 50 işletme gayeli olarak seçilmiştir. İşletmeler işletme genişliklerine göre 1-15 da, 16-30 da, 31<+ da olarak üç gruba ayrılmıştır. Araştırmanın anketleri Nisan-Mayıs 2006 'de yapılmış olup veriler 2004-2005 üretim dönemine aittir. İncelenen işletmelerde ortalama işletme arazisi genişliği 18,99 da bulunmuştur. Bu alan içinde domates miktarı oranı %95,22 işletmelerin ortalama parsel sayısı 5,45 olarak tespit edilmiştir. İşletmeler ortalama- sına göre aktif sermaye değeri dekara 6187,13 YTL bulunmuştur. Pasif sermaye içindeki öz sermayenin oranı % 94,21 olarak tespit edilmiştir. İşletmeler ortalamasına göre; Gayrisafi Üretim Değeri 18857,5 YTL, Saf Hasıla 5222,91 YTL ve Tarımsal Gelir 5146,77 YTL bulunmuştur. Domates üretimi dekara ortalama 5.830 kg. bulunmuş ve 1 kg. domates maliyeti 0,234 YTL hesaplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Domates Üretimi, Ekonomik Analiz, Maliyet Analizi

¹ Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Çumra Meslek Yüksekokulu-Konya
esrapeker@selcuk.edu.tr

² Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü-
Konya coguz@selcuk.edu.tr

ECONOMIC ANALYSIS OF TOMATO PRODUCING AGRICULTURE ENTERPRISES IN KONYA (ÇUMRA SAMPLE)

Abstract

In this study, it was made economic analysis of Agriculture enterprises that are produced tomato in Çumra in Konya. It was described as tomato enterprise whose 50% of or more than of their annual income supplie from tomato production to supply represent of different parts in population enoughly and to increase accurancy of datas that information will be collected from enterprises in inquiries and it was choosen 50 enterprises that are registired cooperative for example capacity. Enterprises are seperated 3 groups according to enterprise range as in 1-15, in 16-30, in 31<+. Inquiry surveys were made on April-May 2006 and datas are relating to production period of 2004-2005. It was found approximate enterprise range as 18,99 in to be analyzed enterprises. It was determined tomato quantity rate as 95,22%, number of approximate parcel in this area. It was found active capital value in one-tenth of hectare is 6187,13 YTL according to enterprise average. It was determined 94,21% equity capital rate in passive capital. Enterprises according to average;It was found Gross Production Value is 18857,5 YTL, Net Product is 5222,91 YTL and Agricultural Income is 5146,77 YTL. Tomato production, average to one-tenth of hectare was found 5.830 kg and cost of 1kg tomato was calculated as 0,234 YTL.

Key Words : Tomato Production, Economic Analysis, Cost Analysis.

1. GİRİŞ

Dünya nüfusu sürekli artarken, tarımsal üretimi aynı oranda ve sürekli artırma imkanı sınırlıdır. Tarımsal üretimin artışı ancak birim alana verim artışı ile mümkündür (Erkuş,1979). Birim alandan verim artışı sağlanabilmesi ancak entansif tarım uygulanmasıyla mümkün olmaktadır. Entansif tarım uygulamaları arasında tarımsal mücadele önemli bir rol oynamaktadır. Bitkilerin gelişim dönemlerinde etkili olan hastalık, zararlı organizmaların ve yabancı otların yok edilmesi veya zararlarının minimuma indirilmesi çalışmaları tarımsal mücadele olarak nitelendirilmektedir (Tanrıvermiş,2000). Hastalık ve zararlılarla mücadelede, kültürel, fiziko-mekanik, yasal, biyolojik, genetik, biyoteknolojik ve kimyasal yöntemler uygulanmaktadır. Kimyasal savaşın kısa sürede etkili bir çözüm sağlaması nedeniyle üreticiler her geçen gün daha fazla kimyasal kullanmaktadır. Tarımsal mücadele amacıyla tarımda ilaç kullanımının; verimin artışı, ürün kalitesinin ve uygulanan tarım tekniklerinin iyileştirilmesi, ürünlerin üretim zamanı ve üretim alanlarında

münavebe uygulanması gibi yararları yanında, yoğun ilaç kullanımının çevre ve sağlık açısından ciddi sorunlar ortaya çıkardığı bilinmektedir (Olhan,1997). Türkiye’de tarımsal mücadele çoğunlukla kimyasal mücadele olarak anlaşılmakta ve tarım ilaçları tarımsal mücadelenin ana unsuru olarak görülmektedir (Delen vd., 1995; Olhan, 1997).

Tarımsal ilaç kullanımı daha çok polikültür tarımın yapıldığı Akdeniz ve Ege bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Geriye kalanın önemli bir kısmını ise İç Anadolu ve Marmara bölgeleri oluşturmaktadır. En az ilaç kullanımı ise Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde gerçekleşmektedir (Anonim 2006/a). 2006 yılına göre Türkiye’de toplam ilaç kullanımının %31’i pamuk üretiminde, %21’i meyve üretiminde, %19’u sebze üretiminde, %14’ü hububatta, %3’ü şekerpancarında, %14’ü ise diğer ürün grubunda kullanılmaktadır (Anonim, 2006/a).

Özellikle sebze üretimi tarımsal mücadelede bilinçsiz ve kontrolsüz ilaç kullanımının ortaya çıkardığı sorunlar kapsamında Türkiye’de bir dizi önlemler alınmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda, çevreyi tehdit etmeyen uygulamalar dikkate alınarak sürdürülebilirliğin sağlanması amaçlanmakta ve tarımsal uygulamaların çevreye uyumlu hale getirilmesine yönelik çabalar devam etmektedir. Bu bakımdan bölgeler, iller ve yöreler itibarıyla ürünlerin , ülke ekonomisi açısından sağladığı yararlar ve getirdiği zararların iyi analiz edildiği araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmada, Türkiye domates üretiminde önemli yeri olan Konya ili Çumra ilçesi domates üretimi konusunda faaliyet gösteren tarım işletmelerinin işletme faaliyet sonuçlarının tespit edilmesidir. Bu kapsamda işletmelerin sosyo-ekonomik yapıları incelenerek yıllık faaliyet sonuçları analiz edilmiştir. Ayrıca, işletmelerin sermaye yapıları belirlenerek, birim domates maliyeti hesaplanmıştır.

MATERYAL ve METOD

1. Materyal

Konya ili Çumra ilçesinde domates üretimine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizinin yapıldığı bu araştırmanın ana materyalini söz konusu işletmelerden anket yolu ile elde edilen orijinal nitelikli veriler oluşturmaktadır. Anket ile elde edilen veriler konu ile ilgili daha önceden yapılmış araştırmalar, çeşitli kuruluşların kayıtları, istatistikler konu ile ilgili internet sitelerinden de yararlanılmıştır. Araştırmanın anketleri Nisan-Mayıs 2006 ‘de yapılmış olup veriler 2004–2005 üretim dönemine aittir.

2. Metod

Örnekleme aşamasında öncelikle Tarım İlçe Müdürlüğü’nden alınan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) kayıtları ile araştırma yöresinde domates

üretimine ağırlık veren tarım işletmelerinin yoğun olarak bulunduğu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üyelerinden belirlenmiştir. Yıllık gelirlerinin %50 ve daha fazlasını domates üretiminden sağlayan bu işletmeler domates işletmeleri olarak tanımlanmış ve örnek hacmi için kooperatife kayıtlı 50 işletme gayeli olarak seçilmiştir. İşletmeler işletme genişliklerine göre 1-15 da, 16-30 da, 31<+ da olarak üç gruba ayrılmıştır. İşletmelerde sermaye fonksiyonlarına göre sınıflandırılmış ve sermaye unsurları dönem sonu itibariyle değerlendirilmiştir (Erkuş ve ark. 1995). İşletmelerdeki mevcut nüfus; yaş, cinsiyet ve eğitim durumları itibariyle incelenmiştir. Aile iş gücü ve yabancı iş gücü varlığı, erkek iş gücü birimi (EİB) cinsinden hesaplanmıştır (Açıl ve Demirci, 1984, Erkuş vd., 1995). İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarının analizinde; gayri safi üretim değeri (GSÜD), gayri safi hasıla, işletme masrafları, brüt kar, saf hasıla, ve tarımsal gelir gibi faktörler hesaplanmış ve belirlenen sonuçlar değerlendirilmiştir (Erkuş 1979). İşletmelerde tarımsal faaliyetler için yapılan toplam işletme masrafları sabit ve değişken olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu unsurlar bitkisel ve hayvansal üretim için ayrı ayrı hesaplanmıştır.

3. Araştırma Sonuçları ve Tartışma

1. İncelenen İşletmelerde Arazi Kullanım Durumu

Toprak sermayesinin sermaye grupları içerisinde en büyük payı alması ülkemiz tarımda olduğu gibi incelenen işletmelerde de ekstantif çalışmakta olduklarını gösteren en önemli husustur. İncelenen işletmelerde arazi genişliği ortalama 18,99 da olarak hesaplanmıştır. Bu rakam 1-15 dekar işletme genişlik grubunda 11,26 da, 16-30 dekar işletme grubunda 21,24 da ve 31 dekar ve üzeri işletme genişlik grubunda 42,50 dekardır. Türkiye’de 1991 tarım sayımı sonuçlarına göre ortalama işletme genişliği 59,1 dekardır (Anonim, 1991). Araştırma bölgesinde ortalama işletme genişliği Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadır.

Genel olarak bakıldığında işletmelerin kiraya arazi tutma oranının yüksek olduğu görülmektedir. İşletmeler ortalamasında arazilerin %62,25’ini kiraya tutulan arazi, %37,75’i ise mülk arazisi oluşturmaktadır (Çizelge 1). İncelenen işletmelerde ortalama parsel sayısı 1.35 ve ortalama parsel büyüklüğü 14,42 da bulunmuştur. Araştırma bölgesinde araziler büyük ve parçalılık azdır. İncelenen işletmelerde tarla arazisine rastlanılmamıştır. Sebze ve meyve arazisi içerisinde ekilen ürünlerden %95,22’sini domates oluşturmaktadır. Geriye kalan %4,78’ini farklı sebze ve meyve türleri oluşturmaktadır. Bunlar fasulye, biber, patlıcan, karnabahar, elma ve eriktir. Ortalama domates ekili alan 18,09 dekardır.

Çizelge 1. İşletme gruplarına göre arazi kullanım durumu(da)

İşletme Genişlik Grupları (da)	Mulk Arazi		Kiraya Tutulan Arazi		Toplam İşletme Arazisi	
	Alan	(%)	Alan	(%)	Alan	(%)
1-15	3,66	38,21	7,50	61,79	11,26	100,00
16- 30	4,64	30,71	16,60	69,26	21,24	100,00
31- +	20,00	49,36	22,50	50,64	42,50	100,00
İşletmeler Ort.	6,54	37,75	12,45	62,25	18,99	100,00

2.İncelenen İşletmelerde Nüfus ve İşgücü Yapısı

Araştırma sonucunda işletme başına ortalama nüfus işletme büyüklüğü ile birlikte artmakta ve 5,08- 6,78 arasında değişmektedir. İşletmeler ortalaması nüfus 5,55 kişi olup, bunun %51,82'si erkek, %48,12'si kadın nüfustan oluşmaktadır. Yaş gruplarına göre incelersek, işletmelerde esas işgücü kaynağını oluşturan 15-49 yaş grubu %50,38 ile başta gelmektedir.

Nüfusun eğitim durumu 6 yaşından yukarı nüfusa göre incelenmiş ve incelenen işletmelerde nüfusun %72,09'u ilköğretimde okuyan yada mezun, % 8,23 ortaokulda okuyan yada mezun, %8,03'ü lisede okuyan yada mezun ve %2,81'i yüksekokulda okuyan yada mezun bireylerden oluşmuştur.

İncelenen işletmelerde, her bir çiftçi ailesinin işgücü varlığı işletme gruplarına göre 3,69 ile 4,87 Erkek İşgücü Birimi (EİB) arasında değişmektedir. Tüm işletmeler ortalamasında ise 3,98 EİB bulunmuştur. Bir yıl içerisinde çalışılabilir toplam gün sayısı 3,98 EİB ile 1114 Erkek İş Günü (EİG) bulunmuştur. İşletmeler ortalamasına göre, mevcut işgücünün %60,66'sı işletmede, %33,51'i işletme dışı tarımda ve %5,83'ü tarım dışında çalışmaktadır.

3.İncelenen İşletmelerde Sermaye Yapısı

Tarımsal üretim faktörlerinden birisi olan sermaye fonksiyonlarına göre sınıflandırılarak aktif ve pasif sermaye şeklinde iki grupta incelenmiştir. Tarımsal üretimde fiilen kullanılan bütün sermaye unsurları aktif sermaye olarak kabul edilmektedir. İncelenen işletmelerde, işletme başına düşen ortalama aktif sermaye değeri. 117493,58 YTL' dir. İşletme gruplarına göre aktif sermaye değeri 86927,36 YTL ile 208882,28 YTL arasında değişmektedir.

İncelenen işletmelerde işletme arazisi dekarına düşen ortalama aktif sermaye miktarı 6187,13 YTL' dir (Çizelge 2).

3.1.Aktif Sermaye

Toprak Sermayesi

Toprak sermayesi, tarım işletmelerinde en önemli sermaye çeşididir. İşletme gruplarına göre 29735,71 YTL ile 108437,50 YTL arasında değişmektedir. İncelenen işletmelerde ortalama toprak sermayesi değeri 49301,50 YTL'dir. İşletme arazisinin dekarına düşen ortalama toprak sermayesi 2596,18 YTL'dir. Bu miktar işletme genişliklerine göre 2640,82 YTL ile 2551,47 YTL arasında değişmektedir(Çizelge 2).

Araştırma bölgesinde arazi kıymetlerinin yüksek oluşu, toprak sermayesinin aktif sermaye içindeki payının büyük çıkmasını sağlayan önemli bir faktördür. Türkiye'deki birçok tarım işletmesinin ekstantif çalıştığı bilinmektedir. Araştırma bölgesi toprak sermayesi sonuçları da bunu doğrulamaktadır.

Arazi ıslah sermayesi

Arazi ıslah sermayesi arazinin verimi ve kullanma kabiliyeti üzerine olumlu etkisi olan ve işletmeye ait yapı ve yatırımları ifade eden sermaye grubudur. Arazi ıslah sermayesinin aktif sermaye içindeki payı bütün işletmeler ortalamasında %0,17'dir. Bu pay işletme gruplarında %0,17 ile %0,69 arasında değişmektedir (Çizelge 2). Arazi ıslah sermayesinin aktif sermaye içerisinde toprak sermayesinden sonra bu denli düşük olmasının sebebi, toprak verimliliğini korumak ve artırmak için yapılması gereken yatırımların pahalı olması ve bu nedenle uygulanamamasından kaynaklanmaktadır.

Bina sermayesi

İncelenen işletmelerde ortalama bina sermayesi değeri 33609,9 YTL olup, bu değer aktif sermayenin %28,61'ini oluşturmuştur (Çizelge 2). İncelenen işletmelerde yapı malzemesi çoğunlukla kerpiç ve betondandır.

Bitki sermayesi

Bitki sermayesini meyveli ve meyvesiz ağaçlarla tarla demirbaş değeri oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde bitki sermayesi değeri ortalama 498,18 YTL olup, aktif sermayenin %0,42'sini oluşturmuştur. İşletme genişlik gruplarında bitki sermayesinin payı %0,55 ile % 0,27 arasında değişmektedir(Çizelge 2).

Hayvan sermayesi

Hayvan işletmesi tarım işletmelerinde bulunan bütün canlı hayvanları teşkil etmektedir. İncelenen işletmelerde çiftçilerin beyanlarına göre hayvan sermayesine rastlanılmamıştır.

Alet ve makine sermayesi

Alet makine sermayesi, tarımsal üretimde kullanılan bütün alet ve makinelerin değerinden oluşur. İncelenen işletmelerde alet ve makine sermayesi değeri ortalama 32837,20 YTL' dir. Bu değer aktif sermayenin %27,95'lik kısmını oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde alet makine sermayesi payı %34,20 ile %19,69 arasında değişmektedir.

İşletme arazisinin dekarına düşen alet ve makine sermayesi değeri 1729,18 YTL' dir. Alet ve makine sermayesinin aktif sermaye içindeki oranı işletme büyüklüğü ile birlikte giderek azalmaktadır. Bunun nedeni Türk çiftçisinin işletme büyüklüğüne bakmaksızın tarım alet ve makinelerine sahip olma isteğidir. Araştırma bölgesine ait alet ve makine sermayesi Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Malzeme ve mühimmat sermayesi

Araştırmanın üretim dönemi sonunda gerçekleştirilmiş olması ve domates üreticilerinin dönem itibariyle gerekli girdileri ihtiyaç anında temin etmelerinden dolayı gelecek üretim dönemine kalan malzeme ve mühimmat olmamıştır. Ürünün depolanma imkanı kısıtlı olduğu için üreticiler hasattan hemen sonra ürünü satmışlardır. Bu sebeple de malzeme mühimmat sermayesine rastlanılmamıştır.

Para sermayesi

Para sermayesi işletmenin para mevcudu ile alacakları toplamından oluşmaktadır. İncelenen işletmeler ortalamasında işletme başına düşen para sermayesi 1044,87YTL olup, aktif sermayenin ortalama %0,89'unu oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde değer 753,82 YTL ile 2937,5 YTL arasında değişmektedir. Para sermayesinin aktif sermayedeki oranı işletme genişlikleri arttıkça büyümektedir. İşletme arazisinin dekarına düşen ortalama para sermayesi miktarı 55,02 YTL'dir. Araştırılan işletmelerde para sermayesi %0,84- %1,40 arasında değişmektedir (Çizelge 2).

3.2.Pasif sermaye

İncelenen işletmelerin pasif sermayesi, işletmelerde mevcut yabancı sermaye ile öz sermayelerinin toplamından oluşmaktadır.

Yabancı sermaye

İncelenen işletmelerin aktif sermayesinde kira ve ortağa tutulan arazi kıymeti de yer almaktadır. Bu nedenle, yabancı sermaye işletmelerin borçları ile kiraya tuttıkları arazi kıymeti toplamından oluşmaktadır.

Borçlar

İncelenen işletmelerde borçlar şahıslara ve kooperatife borçlanma şeklinde oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde borçların değeri ortalama 1213,94 YTL olup, aktif sermayenin %1,03'ünü oluşturmaktadır.

Kiraya tutulan arazi

İncelenen işletmelerde kiraya tutulan arazi kıymeti ortalama 5246,72 YTL olup, aktif sermayenin %4,46'sını oluşturmaktadır. İncelenen işletme gruplarında kiraya tutulan arazini kıymeti %3,35 ile %6,20 arasında değişmektedir. İşletmeler ortalamasında, yabancı sermayenin %81,21'i kiraya tutulan arazi değeri, geriye kalan %18,78'lik kısmını da reel borçlar oluşturmaktadır. Kiraya tutulan arazi değerinin dekarına düşen kıymeti, işletme büyüklüklerine göre 257,90 YTL ile 283,46 YTL arasında değişmekte olup işletme ortalamasında 276,28 YTL bulunmuştur(Çizelge 2).

Öz sermaye

İncelenen işletmelerde öz sermaye değeri ortalama 111032,92 YTL olup aktif sermayenin %94,21'ini oluşturmaktadır. İşletme gruplarına göre düşen dekara ortalama sermaye 5846,91 YTL'dir (Çizelge 2).

3.4.İncelenen İşletmelerde Yıllık Faaliyet Sonuçları

3.4.1.Gayri Safi Üretim Değeri

İncelenen işletmelerde bir yıl içerisinde tarımsal faaliyet sonucu elde edilen ürünlerin değeri ile aynı üretim yılı içerisinde meydana gelen prodüktif demirbaş kıymet artışları(PDKA), gayri safi üretim değerini oluşturmaktadır (Erkuş, 1979). Araştırmada anket uygulamasına hasat sonu itibariyle çıkılması nedeniyle prodüktif demirbaş artışı bulunmamaktadır. Bu nedenle GSÜD içerisinde PDKA bulunmamaktadır. Çiftçilerin beyanlarına göre işletmelerde hayvansal üretim yapılmadığından değerlendirmeye alınmamıştır. İşletme başına ortalama bitkisel üretim değeri 18857,5 YTL olup işletme başına işletme grupları itibariyle 10621,21 YTL ile 45852,46.YTL arasında değişmektedir.İşletmeler ortalamasına göre, bitkisel üretim değeri içinde en büyük payı %99,24 ile domates almaktadır. Bitkisel üretim değeri içinden %0,76'lık payı diğer bitki çeşitleri(Biber, patlıcan, karnabahar, erik, elma, fasulye) almakta-

dır. İncelenen işletmelerde dekara düşen ortalama gayri safi üretim değeri 1000,54 YTL bulunmuştur.

3.4.2. Gayri safi hasıla

Gayri safi hasıla, tarım işletmelerinde bir üretim döneminde elde edilen GSÜD'ne işletme dışı tarımsal gelir ve konut kira karşılığı eklenerek bulunmuştur (Erkuş ve ark. 1995). İşletme ortalamasına göre gayri safi hasıla (GSH) işletme başına 27925,05 YTL bulunmuştur. Gayri safi hasılanın işletme başına düşen kıymeti işletme gruplarının büyümesi ile birlikte giderek artmıştır. İşletme büyüklük grupları itibariyle 20537,37 YTL- 50595,00 YTL arasında değişen bu kıymetin, bütün işletmeler ortalamasındaki değeri 27925,05 YTL bulunmuştur. İşletme ortalamasına göre dekara gayri safi hasıla işletme başına 1483,31 YTL bulunmuştur (Çizelge 3).

İşletme masrafları

Gayri safi hasılayı elde etmek için işletmeye yatırılan aktif sermayenin faizi hariç yapılan masrafların toplamı işletme masraflarını meydana getirmektedir. İşletme masrafları sabit ve değişen masraflar olmak üzere iki grupta incelenmiştir. İşletme ortalamasına göre toplam işletme masrafları 22.702,14 YTL bulunmuştur. İşletmeler ortalamasına göre işletme masraflarının %63,08 değişen masraflar, %36,92 sabit masraflardan oluşmaktadır. İşletme genişlik grupları arttıkça dekara düşen değişen masraf azalmaktadır.

Çizelge 2. İncelenen işletmelerde sermaye yapısı (YTL)

Sermaye Çeşitleri	İşletme Genişlik Grupları (dekar)						İşletme Ortalaması	
	1-15		16-30		31 +		YTL	%
	YTL	%	YTL	%	YTL	%		
Toprak Ser	29735.71	34.20	54642.85	43.09	108437.50	51.92	49301.50	41.96
Arazi İslahı Ser	145.67	0.17	346.56	0.27	1435.78	0.69	201.93	0.17
Bina Ser.	26160.71	30.01	36642.85	28.90	54375.00	26.03	33609.90	28.61
Bük Ser	400.00	0.55	657.00	0.52	564.00	0.27	498.18	0.42
Toplam Arazi Ser	56442.09	64.93	91942.70	72.51	164812.28	78.91	83611.51	71.16
Alet Makine Ser	29732.14	34.20	34307.14	27.05	41132.50	19.69	32837.20	27.95
Para Ser	753.82	0.84	545.72	0.43	2937.50	1.40	1044.87	0.89
Toplam İşletme Ser	30485.30	35.04	34852.86	27.49	44070.00	21.09	33882.07	28.84
Toplam Aktif Ser	86927.39	100.00	126795.56	100.00	208882.28	100.00	117493.58	100.00
Borçlar	999.9	1.16	950	0.75	2425	1.16	1213.94	1.03
Kiraya Tut Arazi Kıy	2903.96	3.35	6046.42	4.77	12046.87	6.20	5246.72	4.46
Öz Sermaye	83023.53	95.49	119799.36	94.48	194410.41	92.64	111032.92	94.51
Toplam Pasif Ser	86927.39	100.00	126795.56	100.00	208882.28	100.00	117493.58	100.00

Çizelge 3. İncelenen işletmelerde gayri safi üretim değeri (YTL)

İşletme Genişlik Grupları	Domates		Diğer*		Bitkisel Üretim Değeri		Toplam GSÜD	
	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%
1- 15	10358.96	97.53	262.24	2.47	10621.2	100	10621.2	100
16-30	20170.96	96.92	661.34	3.08	20832.3	100	20832.3	100
31- +	44462.52	98.48	694.98	1.52	45157.5	100	45157.5	100
İşletme ort.	18714.6	99.24	142.9	0.76	18857.5	100	18857.5	100

*Biber, patlıcan,karnı bahar,erik,elma, fasulye,

Brüt kar

Brüt kar tarımsal faaliyet kolları itibariyle elde edilen gayri safi üretim değeri toplamından, bu faaliyet kolları için yapılan değişen masraflar toplamı çıkartılarak hesaplanmaktadır. Brüt karın işletmeler ortalamasındaki değeri 5.079,86YTL bulunmuştur. Bu değer işletme genişlik gruplarına göre 2.954,91YTL ile 5.079,86YTL arasında değişmektedir. İşletmeler ortalamasına göre dekara düşen brüt kar 267,50YTL bulunmuştur (Çizelge 4).

Saf hasıla

İşletmeler ortalamasına göre saf hasıla değeri 5.222,91 YTL bulunmuştur. Saf hasıla değeri işletme genişlik gruplarına göre değişmekte ve işletme büyüklüğü ile giderek artmaktadır. Saf hasılanın işletme arazisinin dekarına düşen miktarı 275,03YTL bulunmuştur (Çizelge 4).

Tarımsal gelir

İncelenen işletmelerde, işletme genişlik gruplarına göre ortalama tarımsal gelir 5.146,77YTL bulunmuştur. İşletme genişlik gruplarına göre 4.029,18YTL ile 9.194,41 YTL arasında değişmektedir. Tarımsal gelirin işletme arazisinin dekarına düşen miktarı 121,10YTL bulunmuştur. Dekara düşen tarımsal gelir değeri işletme genişlik gruplarına göre değişmektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4.İncelenen İşletmelerde Yıllık Faaliyet Sonuçları (YTL)

	1-15	16-30	31-+	İşletme Ort.	Dekar Değeri
Gayri Safi Hasıla	20537,40	30277,26	50595,00	27925,05	1483,31
Saf Hasıla	4.098,76	5.888,81	9.287,51	5.222,91	275,03
Tarımsal Gelir	4.029,18	5.804,41	9.194,41	5.146,77	121,10
Brüt Kar	2.954,91	5.223,30	10.228,9	5.079,86	267,50

Domates maliyeti

Domates üretiminde maliyeti oluşturan unsurlar tarla kirası, tohum bedeli, işçilik, makine gücü, gübre bedeli, su bedeli ve zirai mücadele masraflarıdır. İncelenen işletmelerde işçilik masrafı birinci sırayı almıştır. Domates üreticilerinin en şikayet edilen nokta domates üretiminde işçilik masraflarının çok yüksek olmasıdır. Dekara domates maliyeti hesaplanırken masraf unsurları sabit ve değişken masraflar olarak ayrılmıştır. 1 dekar domates üretimi için yapılan toplam masraf 1367,41YTL olarak bulunmuştur. Toplam masrafların içerisinde 837,01 YTL' si değişken masraf, geriye kalan 530,4YTL' si ise sabit masraflardan oluşmaktadır. Toplam masraflar içerisinde değişken masraflar %60,84 , sabit masraflar ise %33,19 'lük bir paya sahiptir. Toplam üretim masrafları içerisinde sulama masrafları %31,03 ile ilk sırada yer almaktadır. Dekara ortalama domates verimi 5.830 kg olarak hesaplanmıştır. 1 kg domates maliyeti 0,234 Y TL olarak hesaplanmıştır.

4.SONUÇ

Domates ekim alanlarının küçük ölçekte ve dağınık aile işletmeleri şeklinde olması, aynı zamanda arazilerin miras yoluyla bölünmesi verimliliği düşürmektedir. Bu durumda üretimin kontrolü sağlanamadığından; ithalat, pazarlama ve tüketim gibi üretime bağlı birçok sektörde çeşitli problemler oluşturmaktadır. Üreticiler hangi ürünü ne için, nerede , ne kadar ve nasıl üreteceğini planlamamakta, üretim tamamen kendi inisiyatifine bırakmaktadır. Bu sorunun çözümleri için; üreticiyi kayıt altına almak için yapılan doğrudan gelir desteği uygulaması yeniden gözden geçirilmelidir. Doğrudan gelir desteği üretim yapan, üretim yaptığını belgelendiren üreticilere verilmelidir. İhracatçı Birliklerindeki veriler bir merkezde toplanarak üretim ile ilgili veri tabanı oluşturulmalıdır. Üretici kooperatiflerinin sayıları artırılarak üreticinin de güçlenmesi sağlanmalıdır. Ziraat Fakülteleri ile işbirliğine gidilerek üretimi bölgelerinde üretici bilgilendirme toplantıları düzenlenmeli ve bölgesel üretim planları yapılmalıdır. Domates üretiminin sadece taze olarak tüketimi gerçekleştirilmektedir. Bundan dolayı talep ile üretimin nitelik anlamında kesişmemesi bir diğer önemli sorundur. Ürün çeşidi ve kalitesi açısından uluslararası standartlara ve tüketici tercihlerine uygun üretim yapılamaması, Avrupa pazarlarında ikame ürünler olarak görülmesi sonucunu doğurmaktadır. Yaş sebze ve meyve üretiminin genelinde olduğu gibi domates üretiminde de gübre ve zirai ilaçların bilinçsiz kullanımının ve hormonlu üretimin ihracatı olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle Tarım Bakanlığı tarafından bir düzenleme ve kontrolün getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca üreticilerin de bu konuda bilinçlendirilmesi ve gereksiz kullanımlardan kaçınılması gerekmektedir. Domates üretiminin en önemli gereksinimlerinden

biri olan depo, paketleme evi vb. kuruluşların geliştirilmesi ve ürünün muhafazasının, ambalajlanmasının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Yetiştirilen ürünlerin dış ülkelere açılabilmesi ancak onların belirlediği standartlara ulaşabildiği sürece gerçekleşebilecektir.

KAYNAKLAR

- Açıl, A.F. ve R. Demirci, 1984. "Tarım Ekonomisi Dersleri", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 880, Ankara
- Anonymous, 2006/a. Integrated Pesticide Management (www.ipm.ucdavis.edu)
- Erkuş, A., M. Bülbül, T. Kıral, R. Demirci ve A. F. Açıl, 1979. Tarım Ekonomisi. A.Ü.Z.F. Eğitim Araştırma ve Geliştirme Vakfı. Yay. No:5, 298 s., Ankara.
- Erkuş, A., M. Bülbül, T. Kıral, R. Demirci ve A. F. Açıl, 1995. Tarım Ekonomisi. A.Ü.Z.F. Eğitim Araştırma ve Geliştirme Vakfı. Yay. No:5, 298 s., Ankara.
- Olhan, E., 1997. "Türkiye'de Bitkisel Üretimde Girdi Kullanımının Yarattığı Çevre Sorunları ve Organik Tarım Uygulaması-Manisa Örneği", Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara
- Tanrıvermiş H., 2000. "Orta Sakarya Havzasında Domates Üretiminde Tarımsal İlaç Kullanımının Ekonomik Analizi". T.C.Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları No: 42, Ankara.